

*The Choice – Philosophical and Psychoanalytic Dimensions
Изборът – философски и психоаналитични измерения*

ИЗБОРЪТ В КОНТЕКСТА НА ПРОБЛЕМА „ЕЗИК – ТЯЛО“

Стоян Везенков

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Резюме. Постиженията на невронауките предизвикаха класическите представи както на психологията, така и на философията. Проблемът „психика – тяло“ се предефинира отново, след като множество от психичните процеси се оказаха функции на мозъка. Изборът, като селекция на програма за действие при налични други конкурентни програми например, също се осъществява от мозъка като оптимизационна задача и адекватно взимане на решение. Дори моралните правила и ценности – като моногамия и алтруизъм, имат корелати в мозъчната дейност и заучени групови поведенчески модели. Тялото се превърна в могъщо разумно живо същество, което предполага и разрешаването на морални дилеми. В тази област „свободен избор“ няма. Тук се постулира друг проблем „език – тяло“ на мястото на проблема „психика – тяло“, като езикът се представя като гений за сътворяване на виртуални реалности от все по-висш порядък, за да може човек да се отдели от околните, да се индивидуализира и да загуби изначално вродената си емпатийна способност. Езикът не е средство за комуникация, точно обратното – среда за индивидуация. Само в езиковите виртуалности и чистото мислене човек може да бъде свободен и свободно да избира. Езиковото развитие е в своя начален стадий и е призвано да повтори цялата еволюция на тялото – от първата клетка през стадия на риба до добре познатото ни човешко тяло. Оживяването на езика, буквално, ще сложи по местата всички парадокси и проблеми в културното развитие на човека – от „деталната конкуренция“ и насилието до пълното себеотдаване и алтруизма. За да се развие тази идея, авторът предлага нова наука – биософия, „биология на езика“, която да изучава бъдещия живот в гения на езика.

Keywords: neurosciences, “mind-body problem”, “language-body problem”, free choice, biosophy

Проблемът „психика – тяло“

Класическият философски проблем „психика – тяло“ се центрира върху въпросите за свободната воля, Аза, съзнанието, мисленето, ученето и знанието, като ги разглежда в контекста на моралните ценности. От отговорите на въпросите, поставени от този проблем, зависи как човек избира една или дру-

га методология, една или друга теория, модел и в крайна сметка отношение и поведение спрямо себе си, околните и света. Каква ще бъде ролята на разума и емоциите във всяко взето решение, което е в същината на всеки избор, ще определи и категории като отговорност, съвест и дори справедливост и възмездие.

Проблемът е дефиниран от Декарт, но все още непълно разрешен – ако психиката е напълно нематериална „субстанция“, както постулира той, то как взаимодейства причинно с „материалния“ мозък? С развитието на квантовата физика, от една страна, и развитието на невронауките, от друга, този проблем придобива нови измерения в съвременната философия и експерименталната наука. Самата материя, каквато я познаваме днес, не е чисто субстанциална, а повечето „нематериални“ психични процеси вече доказано са функции на „материалния“ мозък. Убедителни доказателства, че ученето, взимането на решения и т.н. имат корелати в мозъчната дейност, предадоха разрешаването на Декартовия проблем и въпросите, които той поставя, в ръцете на съвременните когнитивни невронауки. А доминираща роля в методологията на философията за психичното и морала през последния век зае концептуалният анализ, който интроспективно разглежда на пръв поглед неопровержими истини на фолклорната психология и фолклорните интуиции. Стъпвайки върху тях и чрез мисловни експерименти, анализът открива какво би трябвало да е вярно за психиката (Churchland, 2008). По същество този анализ е вид лингвистичен анализ, тъй като развитието на фолклорните интуиции всъщност е свързано с развитието на отделните езици и култури.

Сблъсъкът между философските достижения и развиващата се бурно молекулярна невробиология и невронауките като цяло стана сблъсък на методологии, но и взаимно оплождане, раждането на нови хоризонти и в самите философски изследвания. Те трябваше да отговарят непрекъснато на доказването на множество неопровержими научни факти – от разкриването на човешкия геном през връзката на нивата на окситоцин и просоциалното поведение на човека до резултатите от експериментите с разцепен мозък, феномена „blindsight“ или извънземна намеса (Churchland, 2008).

Както се промениха представите ни за света и Космоса, така експерименталната наука променя днес възгледите ни за психиката и самите нас като човешки същества. Въздействието на откритията на невронауките, невропсихологията и психологията върху самата човешка психика и нейното развитие се задълбочи до неподозирани измерения. Промени се посоката на философски проучвания, дори се родиха списания със заглавия „неврофилософия“ (Churchland, 1986).

Психиката не е онова, което се предполагаше и което фолклорните интуиции ни предават като наследство.

Не е ли дошло времето да се ревизират всички категории, всички термини, теории и модели за човека и неговата психика и тяло?

Тази разработка, базирайки се на експериментални доказателства, бидейки отчасти аналитична, синтетична и интегративна, отчасти теоретична и не на последно място спекулативна, се опитва да трасира нова посока на философски изследвания, но не на последно място раждането на нови методологии в развитието на невронауките.

Експерименталната психология дефинира психиката като функция на „живата материя“ и по този начин се лиши от съдържание на чисто психичното и потърси отговорите в когнитивните невронауки. Всички въпроси в когнитивната област вече са адресирани към функционирането на мозъка и по този начин представляват „лесна задача“ и е въпрос на време да се реши. Съдържанието на термина психика в психологията все повече се припокрива със съдържанието на термина мозъчна дейност в невронауките. Интересното е, че в този процес най-активни са самите психолози, като причините са многопластови и многопосочни. Включително явления като емпатия и синхронност, които до вчера бяха недокоснати от невронауките, днес имат свои корелати в мозъка и тялото, респективно огледалните неврони и водата, като носител и медия за далекодействащи сили и пренос на информация. Въпросът дали има явления отвъд работата на мозъка в чисто психична област става все по-труден. Например т.нар. морални дилеми и ценности, от рода на моногамия и етика в отношенията между индивидите, се превърнаха в поредната разсеяна илюзия и разбита фолклорна митология (Insel, T. R., Fernald, R. D., 2004; Carteretal, 2008). Социалното етично поведение и моногамията значимо зависят от броя на рецепторите за неuropeптидите окситоцин и аргинин-вазопресин върху невроните в мозъчните ядра вентралпалидум и нуклеусакумбенс (Limetal, 2004).

Специфичните разлики в поведението и най-вече взимането на решения със социален контекст зависят изцяло от броя на неuropeптидните рецептори и може да се прогнозира по тях реципрочно поведението. Моногамията е профил на функциониране на мозъка, а не морална ценност. Интересно е да се отбележи, че това функциониране е инструментализирано (чрез системата за възнаграждение и стремежа към краен полезен резултат) дългосрочно в социалния живот на човека в т.нар. локални практики в различните култури. Още по-тревожно за морално-психичната природа на моногамното поведение е, че използването на спрей с окситоцин, въведен през носната кухина, повлиява драстично тяхното социално поведение и взимането на решения при социални дилеми.

Проблемът „свободен избор“

Друг сериозен аргумент за чисто психичната природа на човека е преекспонирането на т.нар. свободен избор. Взимането на решение е присъщо качество на живата природа и то обикновено е решаване на оптимизационна задача от всяка-

къв порядък. В мозъчната дейност и нервната регулация на поведението операцията се нарича „селекция“ на адекватна програма за действие за сметка на налични конкурентни програми. Като най-големият проблем на мозъка е, след като се избере една програма, да се потиснат всички останали, за да се осъществи избраната. Най-активните, разходващи енергия процеси са инхибиращите, потискащите неизбраното и основната функция на кората е точно тази, а самата селекция на програмите е предадена на базалните ганглии и таламуса, тоест подкоровни структури. Каква ще е точно селекцията в дадена ситуация, зависи от наличието или липсата на емоции, които са активни, включително очаквания и желан краен резултат след избора. Зависи още от наличните конкурентни програми, които се изграждат както от социума, индивидуалния опит, така и от генетични детерминанти. Но в крайна сметка, колкото и сложно да изглежда на пръв поглед всяко взимане на решение, то е детерминирано от вътрешни и външни предиспозитори, а крайният полезен резултат е системоорганизиращ фактор. Нещо повече, оптимизационната работа на мозъка е толкова по-ефективна и резултатна, колкото повече е оставен сам на себе си, без да му пречат репрезентациите на фолклорните интуиции около него. Този род разсъждения обаче биха ни довели до „ревидирания редукционизъм“, а основната причина за това са успехите на невронауките не без помощта на самите психолози и дори философи.

Друг бастион, дефиниран от философите като аргумент за психичната природа на „свободния избор“, е алтруизмът. Да, наистина, да даваш нещо от себе си или себе си на другите, без да имаш интерес – частен или групов, или краен полезен резултат за себе си, изглежда противоположно на функционирането на мозъка. Това би трябвало да бъде другата същност на човека, неговата висша природа, неговата по-висша интелигентност и връзката му с други „нематериални светове“. Но наскоро и този аргумент беше предизвикан, и то много сериозно. Изследванията на Bowels (2006) предизвикаха буквално шок, като той доказва, че „леталната конкурентност“ и алтруизмът са коеволюирали при човека и взаимно се подкрепят. Победителите се развиват в посока конкурентоспособност, а победените – в алтруизъм, но за да се постигне равновесие и баланс в много по-широк план, трябва да има и двете посоки, които взаимно се подкрепят и усилват. Наред с развитието на индивидуален и групов егоизъм и насилие победените развиват противоположните качества и дейности – доверие, взаимопомощ и в крайна сметка алтруизъм. Изследванията му удивително пасват на човешката филогенеза и най-вече цивилизационното развитие на човека (Bowels, 2006). Оказва се, че алтруизмът всъщност укрепва развитието не на отделните групи, а на всички групи като цяло и без него няма да има развитие за никоя група поотделно.

С еволюцията подражанието се превръща във функционалност на мозъка чрез огледалните неврони не само за движения на околните, както е при приматите, а и за афектни състояния и емоции, както е само при човека, с изклю-

чение на някои дефицити, като аутизъм например. Ако трябва да сме честни и тук няма място за свободен избор, а избор между две точно дефинирани посоки на движение.

1. Обособяване, отделяне, индивидуализиране, което може да се постигне чрез насилие (агресия) или защитно поведение.

2. Сливане, подражание, доверие, емпатия, което предизвиква мощен социален импулс.

Второто поведение инстинктивно (чрез огледалните неврони) се подкрепя и носи удовлетвореност както на взелия това решение, така и на всички останали.

Вече е известно, че функционирането на огледалните неврони, с други думи, емпатията и синхронността, са напълно безсъзнателни и изначално присъщи на новородените, т.е. вродени качества и не се придобиват. Нещо повече, могат да се заличат напълно от средата или от самия човек, което ще бъде разгледано по-нататък.

Какво се оказва всъщност: че вродените качества и функциониране на мозъка са морални, етични и висши в много по-голяма степен от „достиганията на фолклорните интуиции“, които са просто лингвистични конструкции, водещи до обособяването на отделните групи и култури.

Наблюдава се интересно прекръстосване на ценности и придаване на диаметрално противоположни качества на психично и соматично ниво. Действащите изначално в невробиологията на човека сили на подражание и емпатийност са всъщност извисени от фолклорните интуиции чисто лингвистично, като психично и духовно, а принципът, който води до раждането на самите фолклорни интуиции и няма нищо общо с невробиологията, е лепнат на тялото като „материален“. Всъщност оглеждането и прекръстосването на ценности са нещо естествено в ежедневието и развитието на човека, като по този начин той изживява илюзията за „свободен избор“. Къде е възможен въобще той? Отговорите могат да се изживеят отново като шокиращи от гледна точка на лингвистичната митология.

Проблемът „език – тяло“

В по-ранна разработка (Везенков, 2008) беше постулирано, че езикът не е средство за комуникация при човека, а средство за индивидуация. Геният на езика няма предиспозиция в невробиологията и мозъка, затова говорят хилядите теории в невролингвистиката, които обаче не отговарят на въпроса за неговата поява и най-вече възможностите му за неограничено развитие. Именно чрез езика човек се отучва от вродената си емпатия и се отделя от социума наоколо. В началото на онтогенезата говорът е плод на подражание, но при един уникален скок детето започва да се отделя чрез самостоятелно езиково развитие. Първият индикатор за този скок е лъжата, т.е. първото самостоятел-

но подреждане на езиковите единици не по подражание, което става около 2,5 – 3-годишна възраст. Колкото по-добре лъже детето в този период, толкова по-развит интелект ще развие впоследствие. В лъжата, колкото и наивна да е тя в началото, има нещо уникално – появява се следващо ниво на битие, индивидуалното битие, появява се своего рода виртуална реалност, в която личността, индивидуалността пребивава. Всичко в тази виртуална реалност е субективно, индивидуално кодирано. Някаква способност, качество за прекодиране и за създаване на виртуални реалности е в основата на езиковото, а впоследствие и на личностното развитие на човека. Езиковото развитие е напълно паралелно, независимо и отделно от невробиологичното развитие, което следва своята изначална интелигентност в оптимизацията на процесите и дейностите в ежедневието. Лъжата, като феномен, е натоварена негативно в социален контекст, но съдържа в себе си тази сила у човека, която генерира виртуалности, езикови митологии. Може би въображението и творческите способности у човека раждат езика и после множеството нива на виртуалност, където той се чувства самостоятелен, сам, отделен. Когато даденото езиково равнище не отговаря на потребностите за независимост и отделност, тогава се ражда ново, по-високо ниво на абстрактност. Контекстът, подтекстът на езиковите конструкции е също вид виртуалност, която се появява след прекодиране и създаване на друго равнище виртуална реалност. Естествено, всяко езиково ниво, което индивидът сътворява и формира, се повлиява от езиковата среда, в която е поставен. Така се формират семейните, родовите и груповите езикови митологии, които другаде са наречени фолклорни интуиции. Мисленето, логическото мислене, е неразривно свързано с езика, без език няма мислене. Езикът е кодиране, прекодиране, трансфер на една виртуалност в друга, в трета и т.н., за да може човек да се почувства свободен. Именно тук е свободата на човека в езиковите виртуалности и чистото мислене. В този контекст „свободният избор“ е възможен само тук, човек наистина може да създаде нова виртуалност, която няма аналог никъде. Това може лесно да се проследи в литературата и изкуствата.

За да бъде цялостен човекът обаче, езиковото развитие е подложено на действието на два мощни потока – на собствената си невробиология и на социалното въздействие, от една страна, и онази същност, която е родила езика („творческия импулс“, Аза, въображението и т.н.), от друга. Невробиологията е изначално разумна, а езикът – прост, логичен, с присъща линейност, дихотомичен и редуccionистки. Постепенно езикът е призван да огледа цялото битие отвън и цялата невробиология отвътре, това е едно безкрайно развитие, на което сме свидетели в културното развитие. Освен в лъжата, въображението, като творец на нови виртуалности, се проявява и в друг езиков феномен – хумора.

Има само един аналог в биологията на сътворяване на нова жива реалност (трансценденция) – това е стремежът към другия, половият акт, оплождането,

ембрионалното развитие и раждането на нов живот. Процеси от такова могъщо естество раждат езиковите виртуални реалности у отделния човек.

Психичното, от тази гледна точка, съществува само и единствено в езиковите системи. Когато езиковото е в локален или тотален конфликт с невробιологичното, се появяват кризите на развитието или още по-разпространеното – психосоматичните нарушения. В гения на езика съществуват тенденциите, които са присъщи и на мозъка, но още в много ранен стадий на развитие. Алтруизмът, присъщ на „живата материя“, се появява впоследствие в езиковите виртуалности като балансиращ полюс в изначално себичните тенденции. Всичко, което се появява в езиковото развитие, вече го има на телесен и жизнен план, то вече го има в разумен, балансиран вид, а човекът постепенно може да го интериоризира в своите езикови виртуални реалности.

Вместо заключение

Ревизирането на всички термини, теории и парадигми в човекознанието е наложително при съвременното бурно развитие на невронауките. „Живата материя“ не е сбор от субстанции, „одушевени“ от психиката на човека. В живата материя, и по-точно в човешкото тяло, като в утроба се ражда една съвършено нова еволюционна вълна чрез езиковото развитие на свободния човек. Тази еволюция е в самото начало и следва всички етапи на развитие на „живата материя“ – от първичния хаос през поява на едноклетъчните, многоклетъчните и т.н. Езиковото постепенно ще отрази напълно биологичната еволюция, в крайна сметка ще я разбере напълно. За такъв подход е необходима нова методология в контекста на проблема „език – тяло“, защο не и нова наука, която можем да наречем биософия – завърналата се у дома блудна дъщеря на философията, възпитана от невронауките. Всички залитания в антропогенезата са резултат от неразбирането и несъзнаването на централния проблем „език – тяло“. Оживяването на самия инструмент на методологията и научния подход – езика, ще постави на местата всички човешки тенденции: от стремежа към независимост, отделност, себичност до потребността от алтруизъм, трансценденция и себеотдаване. Всички парадокси и противоречия на езиковите нива ще се разрешат, както са разрешени в човешкото тяло, където животът и смъртта, леталната конкуренция и алтруизмът съществуват в синхрон. Биософията всъщност е биология на езика и философия на живото.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Churchland, P. S. (2008). *The Impact of Neuroscience on Philosophy*. Neuron 60: 409 – 411.
- Churchland, P. S. (1986). *Neurophilosophy*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Insel, T. R.; Fernald, R. D. (2004). Rev. Neurol. 27: 697 – 722.
- Carteretal. (2008). Prog. Brain Res. 170: 331 – 336.

- Limetal. (2004). *J. Comp. Neurol.* 468: 555 – 570.
- Bowles, S. (2006). *Group competition, reproductive leveling, and the evolution of human altruism.* *Science* 314: 1569 – 1572.
- Везенков, С. Р (2008). Неврофизиология на емпатията. В: Сб. *Философия и Езотерика*, (2008). Благоевград: Неофит Рилски, 389 – 396.

THE FREE CHOICE IN THE CONTEXT OF “LANGUAGE – BODY” PROBLEM

Abstract. The advances in neurosciences provoked the classical concept of both psychology and philosophy. The mind-body problem was redefined again after a number of mental processes have been proven to be functions of the brain. The choice as an action selection operation among many competitive representations of actions, for instance, is executed by the brain as a solution of optimization problem and decision making process. Furthermore even moral rules and values such as monogamy and altruism have correlates in brain activity and learned local group behavioral practices. The brain-body has become a causal essence, which presupposes moral dilemmas solving. In this theoretical paper is suggested another problem “language-body problem” instead “mind-body problem” as the language is presented as a genius for creation of virtual realities of increasingly higher order to enable the growing human to separate from the others, to individualize himself and to lose his innate ability of empathy. Language is not a communication tool, on the contrary – individualization environment. Only in language virtualities and therefore born pure thinking the human is free and has free choices. Language virtual development is in its infancy and is called to repeat and walk through the whole evolution of the human body and its Rubicons – from the first cell division through the fish stage to the well-known human biology. Reviving the language, literally, we will put in their places all paradoxes and problems in human cultural development – from “lethal competition” and violence to full dedication and altruism – these are all in perfect balance in the human body. To develop this idea, the author offers a completely new scientific research area – biosophy – “biology of language” to study the future life in language genius.

✉ **Dr. Stoyan Vezekov, Assoc. Prof.**
Department of Speech Pathology
Faculty of Public Health and Sport
South-West University “Neofit Rilski”
66, Ivan Mihailov Str.
2700 Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: vezekov.stoyan@swu.bg